

of four stages: the Serious and Organized Crime Threat Assessment (SOCTA); strategic plans; planning of operational actions; evaluation and correction of actions.

According to Europol (SOCTA 2021), organized crime in the European Union has the following trends:

- close to 40 % of the criminal networks active in the EU are involved in the trade in illegal drugs;
- round 60 % of the criminal networks active in the EU use violence as part of their criminal businesses.

The use of corruption and the abuse of legal business structures are key features of serious and organised crime in Europe. Two thirds of criminals use corruption on a regular basis. More than 80 % of the criminal networks use legal business structures

The possibilities of applying world experience in the activities of law enforcement agencies of Ukraine are analyzed. It is concluded that in Ukraine there is a system of law enforcement agencies that perform the functions of combating organized crime. For the successful fulfillment of such tasks, there is a need to improve the legal and organizational mechanisms of their joint activities.

Keywords: *organized crime, law enforcement agencies, special investigative techniques, combating organized crime.*

УДК 343.132.9

DOI 10.31733/2078-3566-2021-2-263-271

**Анатолій
ЧЕРНЕНКО[®]**
кандидат юридичних наук,
доцент

**Анатолій
ШИЯН[®]**
викладач

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ ВСТАНОВЛЕННЯ ОСОБИ ЗАТРИМАНОВОГО ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

На підставі виконаного дослідження авторами зроблено висновки про те, що:

– право особи не давати показання проти себе, членів сім'ї чи близьких родичів надається такій особі виключно з метою захисту її законних інтересів, а не ухилення від відповідальності. Не називати свої анкетні дані органам досудового розслідування затриманим за вчинення кримінального правопорушення не можуть бути віднесені до законних інтересів затриманого, така поведінка затриманого, на думку авторів, є протиправною і цілком справедливо може бути віднесена до обставин, які обтяжують покарання, передбачених ст. 67 Кримінального кодексу України;

– процедуру встановлення особи затриманого за вчинення кримінального правопорушення повинен організувати слідчий, який здійснює кримінальне провадження, залучати до неї адміністратора Єдиного державного демографічного реєстру та фахівців Державної міграційної служби України;

– Кримінальний процесуальний кодекс України повинен передбачити додаткові підстави затримання особи за вчинення кримінального правопорушення, якщо він відмовляється назвати дійсні свої дані чи надає неправдиві про себе дані, а в разі відмови затриманого назвати їх і після затримання – додаткові підстави для застосування запобіжного заходу тримання під вартою;

– Кримінальний процесуальний кодекс України та Закон України «Про Єдиний держав-

© Черненко А. П., 2021

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0923-2663>

ap_1956@ukr.net

© Шиян А. Г., 2021

k_kpd@dduvs.in.ua

ний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» повинні передбачати процедуру примусової реєстрації затриманого, який відмовляється назвати дійсні дані про себе.

Ключові слова: право особи не давати показання проти себе, членів сім'ї чи близьких родичів; процедура встановлення особи затриманого за вчинення кримінального правопорушення; примусова реєстрація затриманого, який відмовляється назвати дійсні дані про себе.

Постановка проблеми. Одним із завдань кримінального провадження, які виписані у ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), є «...забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений...» [1]. Тут треба нагадати, що у Кримінально-процесуальному кодексі України 1960 року (далі – КПК 1960 року) завдання кримінального провадження у цій частині вказувалися дещо по-іншому, а саме: «...швидке і повне розкриття злочинів, викриття винних та забезпечення правильного застосування Закону з тим, щоб кожний, хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідальності і жоден невинний не був покараний» [2]. Не будемо вдаватися у смисловий аналіз цих завдань, але завдання щодо швидкого і повного розкриття злочинів все ж має певні відмінності від завдання щодо забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду... На нашу думку, варіант КПК дещо ширше за змістом і містить завдання у варіанті КПК 1960 року, та все ж в обох варіантах передбачають встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, бо саме поняття розкриття злочину і означає встановлення особи, яка його вчинила. На перший погляд у питанні встановлення особи під час кримінального провадження жодних проблем не виникає, особливо тоді, коли особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, затримано. Але це лише на перший погляд, бо така особа зовсім не зацікавлена у тому, щоб слідчий взяв її дійсні анкетні дані (ідентифікував її). Причин цьому може бути безліч, але здебільшого затриманий не бажає вказувати дійсні свої анкетні дані, бо може перебувати у кримінальному розшуку за вчинення іншого кримінального правопорушення, і встановлення його особистості рівнозначно притягненню до кримінальної відповідальності, або не бажає бути притягнутий за вчинення кримінального правопорушення, за яке затриманий, бо не назвавши свої анкетні дані, сподівається уникнути відповідальності чи боїться кваліфікуючої ознаки «повторність» надалі тощо. З впевненістю можна сказати, що особа, яка затримана за вчинення кримінального правопорушення, не зацікавлена у встановленні її дійсних анкетних даних слідчим, ба більше, вона чинить супротив спробам слідчого їх з'ясувати. У слідчого у цей період і без питання встановлення особи затриманого вистає проблема: це і встановлення обставин кримінального правопорушення, а по суті певний обсяг слідчої роботи (огляди, допити, пред'явлення для впізнання тощо), і належне процесуальне оформлення вказаних дій тощо. Названі питання, які слідчому треба виконати у стислий період часу і утворюють для нього суттєві проблеми. Крім того, додаються проблеми відсутності чіткої процедури встановлення особи затриманого за вчинення кримінального правопорушення, що й зумовлює актуальність теми встановлення особи затриманого за вчинення кримінального правопорушення.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. В Україні у багатьох профільних процесах доволі змістовно регламентується певна процедура із встановлення особи, яка бере в ньому участь чи залучається до нього. Зокрема, під час здійснення нотаріальних дій процедура встановлення особи, яка звернулася до нотаріуса за вчиненням нотаріальної дії, встановлюється ст. 43 Закону України «Про нотаріат» [3] та відповідно до Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. №296/5 [4]. Окрім належної правової регламентації порядку встановлення особи, в нормативно-правовому забезпеченні нотаріальної діяльності перевагою є те, що особа, яка звертається до нотаріуса для вчинення нотаріальної дії, сама зацікавлена у встановленні її анкетних даних, бо бажає виконати такі дії. Ситуація кардинально змінюється, коли йдеться про встановлення особи, затриманої за вчинення кримінального правопорушення, причини цьому ми називали вище, але не останню роль у проблемах встановлення особи затриманого відіграють питання нормативно-правового забезпечення. Кримінальна процесуальна діяльність відрізняється від інших галузей процесу тим, що суворо регламентується законодавством і це пояснюється глибиною втручання органів кримінальної юстиції у права людини, у зв'язку з цим нормативно-правова регламентація питань встановлення особи, затриманої за вчинення кримінального правопорушення, набуває особливого значення, бо зумовлює певне втручання в особисті права затриманого й суттєво впливає на якість досудового розслідування. Це питання не є новим і певним чином знаходи-

ло своє вирішення у наукових правцях багатьох вчених, серед них: С. П. Бекешко, Ю. М. Грошевий, С. П. Кучевська, І. В. Малофєєв, Є. О. Матвієнко, О. В. Победкін, М. І. Порубов, С. М. Стахівський, В. М. Федченко, І. Я. Фойницький, Д. О. Шингарьов, Б. І. Яворський та інші.

Праці названих вчених, на жаль, не вирішили всього аспекту проблемних питань, пов'язаних з встановленням особи затриманого за вчинення кримінального правопорушення, хоча створили для цього необхідне підґрунтя і використані у цій роботі.

Метою статті є висвітлення проблем, пов'язаних із встановленням особи затриманого за вчинення кримінального правопорушення та запропонувати можливі шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Про відсутність належної нормативно-правової бази, яка б регламентувала процедуру встановлення особи затриманого за вчинення кримінального правопорушення вказують вчені, а практики відчують її відсутність під час таких випадків у кримінальному провадженні. Зокрема, досліджуючи проблемні питання допиту підозрюваного, особа якого не встановлена, Д. О. Шингарьов констатує, що «...цілком імовірно є ситуація, за якої підозрюваний відмовляється самостійно повідомити свої анкетні дані, при цьому жодних свідків, які могли б посприяти у встановленні його особи, не виявлено, а інформація, що міститься в дактилокартах, вказує на те, що така особа не була піддана дактилоскопіюванню. Ще більше ускладнюється ситуація, коли така особа є іноземцем та нелегально перебуває на території України. З огляду на це виконання вимоги закону щодо встановлення особи допитуваного підозрюваного фактично стає неможливим.

Чинне кримінальне процесуальне законодавство України не містить положень, які регламентували б діяльність слідчого та прокурора при виникненні зазначеної ситуації. Більше того, імперативна вимога щодо необхідності встановлення особи підозрюваного висувається також до протоколу затримання особи (ст. 104, ч. 5 ст. 208 КПК України), письмового повідомлення про підозру (п. 2 ч. 1 ст. 277 КПК України), обвинувального акта (п. 3 ч. 2 ст. 291 КПК України). Такі законодавчі положення закономірно впливають із принципу особистої відповідальності, що діє в кримінальному праві (ч. 1 ст. 2, ст. 23, п. 3 ч. 1 ст. 65 Кримінального кодексу України (КК України))» [5, с. 118–119].

В. М. Федченко визнає відсутність належної процедури із встановлення особи затриманого за вчинення кримінального правопорушення та пропонує вжити певних заходів щодо її запровадження: «Доцільно передбачити і відповідні положення, які б чітко регламентували дії уповноважених осіб як з питань встановлення такої особи, так і з питань здійснення кримінального провадження, коли особу підозрюваного не встановлено» [6, с. 205]. В. М. Федченко також деталізує проблеми: «Враховуючи, що існують суттєві ризики, до яких може призвести не можливість процесуального оформлення затримання особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого, особливо тяжкого злочину, або замаху на його вчинення з підстав не встановлення анкетних даних такої особи, то доцільно в положеннях КПК щодо затримання за п. 1 та 2 ч.1 ст. 208 КПК передбачити можливість оформлення не лише протоколу затримання, але й тримання під вартою без встановлення особи. Тобто під умовними анкетними даними, але з обов'язковою вимогою та обов'язком до слідчих органів вжити передбачені законом заходи зі встановлення відповідних передбачених законом анкетних даних такої особи. І якщо у визначений законом строк уповноважені органи не встановили ці дані, то обраний запобіжний захід підлягає скасуванню» [6, с. 205].

На наш погляд, пропозиція скасування запобіжного заходу є дещо поспішною, бо саме на такий результат і сподівається правопорушник, коли вперто відмовляється назвати своє прізвище та інші анкетні дані. При цьому треба уточнити, а чи має право затриманий відмовитися називати свої анкетні дані, чи охоплюється воно правом підозрюваного не давати показання щодо себе чи членів його сім'ї?

Д. О. Шингарьов зауважує, що «...в практиці проведення досудового розслідування мають місце випадки, коли підозрювані, посилаючись на ст. 63 Конституції України та п. 4 ч. 3 ст. 42 КПК України, відмовляються давати показання, пов'язані не лише з фактичними обставинами кримінального правопорушення, а й щодо особистих даних. Крім того, підозрювані можуть повідомляти неправдиві відомості про себе» [5, с. 117].

На нашу думку, це не зовсім так, бо давати показання проти себе і назвати свої дані – це різні речі і не є тотожними.

В. В. Бережанська у дисертаційною дослідженні «Конституційне право особи не давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів та його забезпечення в Україні» стверджує, що «Право особи не давати показання і пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів припускає не лише відмову від дачі показань, що мають прямо інкримінуючий характер, а й поширюються на відомості про будь-які інші факти, що можуть прямо чи побічно, безпосередньо чи опосередковано бути використані проти інте-

ресів зацікавлених осіб, а також містить право на відмову від надання прокурору, органам досудового розслідування, слідчому судді або суду інших доказів» [7, с. 117–118]. А в кінці розділу «Зміст конституційного права особи не давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів» авторка зробила висновок, що «Проведений аналіз у даному підрозділі дозволив виокремити зміст конституційного права особи не давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, що включає ряд суб'єктивних прав. Йдеться насамперед про такі:

- право відмовитись давати показання або пояснення (мовчати) щодо себе з приводу підозри чи обвинувачення, так і з будь-яких інших питань;
- право відмовитись давати показання або пояснення (мовчати) щодо членів сім'ї з приводу підозри чи обвинувачення, так і з будь-яких інших питань;
- право відмовитись давати показання або пояснення (мовчати) щодо близьких родичів з приводу підозри чи обвинувачення, так і з будь-яких інших питань;
- право особи не нести відповідальність за відмову давати показання або пояснення проти себе, членів сім'ї чи близьких родичів;
- право бути поінформованим про зміст та порядок реалізації цього права уповноваженими органами державної влади та їх посадовими особами у встановленому законом порядку;
- право на оскарження незаконних дій чи бездіяльності органів державної влади та їх посадових осіб щодо неналежного забезпечення даного права.

Звісно, з огляду на запропоновані різні підходи до визначень у широкому та вузькому значеннях конституційного права особи не давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, його змістовні характеристики також є дещо відмінними» [7, с. 128].

Як бачимо, результати ґрунтовного наукового дослідження вказують на те, що відмовитися називати свої анкетні дані не входять у зміст конституційної засади чи конституційного права особи не давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів.

Такий самий висновок роблять й інші вчені. Т. І. Фулей, проаналізувавши норми Конституції України та численні рішення Європейського суду з прав людини, заявляє, що «Свобода від самовикриття як засада кримінального провадження охоплює ряд суб'єктивних прав: право мовчати (не говорити нічого) як з приводу підозри чи обвинувачення, так і з будь-яких інших питань, які, наприклад, можуть стати підставою для підозри, право відмовитися відповідати на запитання, право не свідчити проти себе, право бути поінформованим про ці права тощо» [8, с. 108].

Р. В. Бараннік у дисертаційному дослідженні на тему «Право особи на свободу від самовикриття, викриття членів її сім'ї чи близьких родичів у кримінальному процесі України» зробив висновок, що «Зміст права особи на свободу від самовикриття, викриття членів сім'ї чи близьких родичів — це умови та засоби, які надають особі можливість користуватися з метою захисту своїх законних інтересів (тут і далі виділено – авт.) досліджуваним правом, предметом якого є показання чи пояснення особи стосовно себе, членів своєї сім'ї чи близьких родичів, які містять інформацію про вчинення цією особою, членом її сім'ї чи близьким родичем діяння, за яке встановлено будь-який з видів юридичної відповідальності, а також інформацію, що становить таємницю особистого життя особи, яка дає показання і пояснення, або особи, щодо якої даються показання та пояснення» [9, с. 5].

З наведених цитат можна з впевненістю зробити висновок, що право особи не давати показання проти себе, членів сім'ї чи близьких родичів надається такій особі виключно з метою захисту її законних інтересів, а не ухилення від відповідальності. Не називати свої анкетні дані органам досудового розслідування затриманим за вчинення кримінального правопорушення не можуть бути віднесені до законних інтересів затриманого, така поведінка затриманого, на нашу думку, є протиправною і цілком справедливо може бути віднесена до обставин, які обтяжують покарання, передбачених ст. 67 Кримінального кодексу України, бо цим особа вказує на бажання уникнути відповідальності та продовжити її надалі.

На наш погляд, у КПК повинні бути передбачені спеціальні підстави для затримання особи за вчинення кримінального правопорушення та тримання її під вартою, якщо така особа відмовляється назвати свої анкетні дані. Такій особі повинно бути оголошено, що в разі відмови її назвати дійсні свої анкетні дані, вона може бути затримана, в порядку ст. 208 КПК, а у подальшому стосовно неї може бути застосовано запобіжний захід тримання під вартою, у порядку ст. 183 КПК. У разі, коли затриманий усвідомив негативні наслідки своєї поведінки і змінив її через повідомлення дійсних своїх даних, такі підстави для затримання та

застосування до такої особи запобіжного заходу тримання під вартою зникають. Саме такий підхід сприятиме диспозитивній можливості реалізувати свої права затриманим та надасть органам досудового розслідування можливість протидіяти спробам правопорушника уникнути кримінальної відповідальності аналогічно тому, як це питання вирішується у Кодексі адміністративного судочинства України, а саме, п. 11 ч. 2 ст. 245 та п. 1 ч. 1 ст. 289 Кодексу адміністративного судочинства України передбачають підстави затримання іноземця або особи без громадянства з метою ідентифікації та (або) забезпечення примусового видворення за межі території України [10].

Нам відомий випадок, коли група осіб, порушуючи правила дорожнього руху, вчинила наїзд на пішохода, завдавши йому смертельних травм. Прибувши на місце дорожньо-транспортної пригоди, правоохоронці побачили чотирьох осіб-пасажирів авто. Всі четверо були циганської національності та родичами між собою. Вони заявили, що за кермом автомобіля знаходився їх неповнолітній родич на ім'я Іван, але останній не мав жодних документів. Лише через судово-медичну експертизу слідчий встановив вік Івана, якому на момент дорожньо-транспортної пригоди (далі – ДТП) виповнилося 15 років, а ось встановити особу Івана не було змоги, бо він ніде не був зареєстрований. У слідчого складалося враження, що Івана навмисне не реєстрували, щоб уникнути призову до армії та ухилитися від кримінальної відповідальності за це. А вчинення ДТП стало ще однією нагодою перевірити правильність розрахунку ухилитися від кримінальної відповідальності через не встановлення дійсних даних Івана. Такі випадки дійсно перешкоджають притягненню до кримінальної відповідальності осіб через невстановлення їхніх анкетних даних та відсутність відповідної процедури, спрямованої на вирішення означеної проблеми.

Констатуючи факт відсутності належної нормативно-правової бази, яка б регламентувала процедуру встановлення особи затриманого за вчинення кримінального правопорушення, треба також зазначити, що в Україні є спеціальні нормативно-правові акти, що регламентують порядок посвідчення особи. Насамперед до таких документів належить Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» (далі – ЗУДР), який визначає правові та організаційні засади створення та функціонування Єдиного державного демографічного реєстру та видачі документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи, а також права та обов'язки осіб, на ім'я яких видані такі документи [11].

Наявність такого документа значно полегшує роботу з встановлення особи. Зокрема, ст. 7 ЗУДР передбачає перелік даних, що заносяться до Єдиного державного демографічного реєстру (далі – Реєстр), а саме:

- 1) ім'я особи;
- 2) дата народження/смерті;
- 3) місце народження;
- 4) стать;
- 5) дата внесення інформації про особу до Реєстру;
- 6) відомості про батьків (усиновлювачів), опікунів, піклувальників та інших представників;
- 7) відомості про громадянство або його відсутність та підстави набуття громадянства України;
- 8) реквізити документів, виданих особі засобами Реєстру, а також документів, на підставі яких видані такі документи (тип, назва документа, серія, номер, дата видачі та уповноважений суб'єкт, що видав документ, строк дії документа);
- 9) реквізити документів, що підтверджують смерть особи або визнання особи померлою чи безвісно відсутньою;
- 10) відцифрований зразок підпису особи;
- 11) відцифрований образ обличчя особи;
- 12) відцифровані відбитки пальців рук особи (у разі оформлення паспорта громадянина України для виїзду за кордон, дипломатичного паспорта України, службового паспорта України, посвідчення особи моряка, посвідчення члена екіпажу, посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон, посвідки на постійне проживання, посвідки на тимчасове проживання, посвідчення біженця, проїзного документа біженця, посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту, проїзного документа особи, якій надано додатковий захист, картки мігранта);
- 13) за згодою особи – відцифровані відбитки пальців рук особи (у разі оформлення паспорта громадянина України);
- 14) додаткова зміна інформація про місце проживання, про народження дітей, про

шлюб і розірвання шлюбу, про зміну імені, у разі наявності – інформація про податковий номер (реєстраційний номер облікової картки платників податків з Державного реєстру фізичних осіб – платників податків) або повідомлення про відмову від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідний контролюючий орган), а також про місце роботи та посаду (у разі оформлення посвідчення члена екіпажу) [11].

Певна річ, що наявність Реєстру дає змогу ідентифікувати людину, але вивчення ст. 2 ЗУДР не дає точної відповіді на питання про належність слідчих органів досудового розслідування до суб'єктів, які мають право отримувати такі відомості. На наш погляд, відповідно до п. 3 ч.1 ст.2 ЗУДР слідчих органів досудового розслідування треба відносити до «органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, органів влади Автономної Республіки Крим», але, на жаль, вони відповідно до норм названої статті не мають права отримувати відцифровані відбитки пальців рук осіб, відомості про яких внесені до Реєстру [11].

Така ситуація, на наш погляд, не відповідає призначенню Реєстру та не виправдано обмежує права слідчих. На наш погляд, треба віднести відповідні зміни до цитованих норм, давши таке право слідчим. Проте навіть у разі внесення необхідних змін, спрямованих на розширення повноважень слідчих, на жаль, не вирішить до кінця всіх проблемних питань, бо можливості Реєстру обмежені. Ми маємо на увазі те, що Реєстр не містить відомостей про всіх мешканців України, а ще в ньому серйозно обмежені можливості швидкого пошуку необхідних даних. Навіть якщо припустити, що 10 мільйонів даних про громадян України занесено до Реєстру, то швидко віднайти в ньому дані про конкретну особу чисто технічно не можливо. Нагадаємо, слідчому у разі затримання особи за вчинення злочину законом надано право встановити всі обставини злочину та особу затриманого всього 72 години, тобто три доби. Зрозуміло, такого часу явно недостатньо.

Треба повідомити, що вченими висловлюються пропозиції щодо виходу з такої ситуації. Наприклад, І. В. Малофєєв заявляє, що «необхідно розрізнити поняття «особа, що вчинила злочин» і «особистість, що вчинила злочин» та розуміти, що до кримінальної відповідальності притягається саме особа, а не особистість – як сукупність її властивостей і характеристик. З огляду на це дослідник зазначає про необхідність закріпити в законодавстві положення, згідно з яким «у разі неможливості документального встановлення особи обвинуваченого і відсутності даних про нього в дактилоскопічній базі даних він підлягає документуванню під умовними анкетними даними. При чому ці анкетні дані повинні виключати можливість їхнього дублювання з ким-небудь із реально існуючих осіб» [12, с. 46]. Така пропозиція вченого, на наш погляд, є слушною, але, думаємо, що такій особі не треба надавати умовні дані, які дійсно можуть повторювати анкетні дані реально існуючої людини. На нашу думку, такій особі треба надавати відповідний номер, наприклад, «Особа_73» чи «Особа_735» тощо. До того ж, ці номери повинні відповідати відповідному номеру Реєстру. Для цього у Реєстрі повинен бути передбачений відповідний розділ – «Реєстр осіб, які затримані за вчинення кримінального правопорушення та відмовилися назвати свої анкетні дані» або «Примусова реєстрація осіб». Такий підхід дасть змогу усунути можливість дублювання умовних даних затриманих та можливість повторної їх централізованої ідентифікації за повторне затримання за вчинення кримінального правопорушення. Та й ведення такого Реєстру не потребуватиме окремого фінансування, що дасть змогу заощадити державні кошти. У разі встановлення дійсних даних затриманого під час подальшого досудового розслідування, якому був присвоєний номер, як особі, дійсні дані яка не називала, то цей номер не видаляється, а у «Реєстрі осіб, які затримані за вчинення кримінального правопорушення та відмовилися назвати свої анкетні дані» необхідно буде зробити вказівку її анкетних даних.

Окрім того, на наш погляд, в КПК та ЗУДР треба передбачити право слідчого давати доручення адміністратору Реєстру щодо встановлення особи затриманого, а адміністратору Реєстру обов'язок виконання такого доручення. Такий підхід сприятиме ефективній роботі слідчого щодо встановлення особи затриманого за вчинення кримінального правопорушення, дасть йому змогу зосередитися на встановленні обставин вчиненого кримінального правопорушення та ролі в ньому затриманого. Також такий варіант розподілу повноважень сприятиме нормальному функціонуванню Реєстру, коли він буде в оперативному віданні одного адміністратора. Проте це лише робота з Реєстром, а робота з самим затриманим щодо встановлення його анкетних даних повинна здійснюватися іншим професіоналом. На наш погляд, таким професіоналом є фахівці Державної міграційної служби України (далі – ДМС), які й повинні займатися фіксацією даних особи затриманого (фотографування, опитування, дактилоскопіювання тощо відповідно до розділу VIII. «Процедура встановлення особи»

наказу Міністерства внутрішніх справ України від 06 червня 2019 року № 456 «Про затвердження Тимчасового порядку оформлення і видачі паспорта громадянина України» [13]) для перевірки за даними відомчої інформаційної системи ДМС та завантаження їх у базу даних Реєстру. Залучення фахівців ДМС також повинно бути передбачено КПК та відповідним наказом МВС України.

Виконане дослідження надає підстави зробити такі **висновки**:

– право особи не давати показання проти себе, членів сім'ї чи близьких родичів надається такій особі виключно з метою захисту її законних інтересів, а не ухилення від відповідальності. Не називати свої анкетні дані органам досудового розслідування затриманим за вчинення кримінального правопорушення не можуть бути віднесені до законних інтересів затриманого, така поведінка затриманого, на нашу думку, є протиправною і цілком справедливо може бути віднесена до обставин, які обтяжують покарання, передбачених ст. 67 Кримінального кодексу України;

– процедуру встановлення особи затриманого за вчинення кримінального правопорушення повинен організувати слідчий, який здійснює кримінальне провадження, залучати до неї адміністратора Реєстру та фахівців ДМС;

– КПК повинен передбачити додаткові підстави затримання особи за вчинення кримінального правопорушення, якщо він відмовляється назвати дійсні свої дані чи надає неправдиві про себе дані, а у разі відмови затриманого назвати їх і після затримання – додаткові підстави для застосування запобіжного заходу тримання під вартою;

– КПК та ЗУДР повинні передбачити процедуру примусової реєстрації затриманого, який відмовляється назвати дійсні дані про себе.

Вбачаємо необхідним обрати темою подальших наукових досліджень зарубіжний досвід встановлення особи затриманого за вчинення кримінального правопорушення, а також обґрунтування кримінально-правового визнання обставинами, які обтяжують покарання, відмову особи затриманого за вчинення кримінального правопорушення назвати дійсні свої дані.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n387>
2. Кримінально-процесуальний кодекс України : затв. Законом від 28.12.1960 (1000-05). ВВР. 1961. № 2. Ст. 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text>
3. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3426-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
4. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>
5. Шингарьов Д. О. Особливості проведення допиту підозрюваного, особа якого не встановлена. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4 (46). С. 117–124.
6. Федченко В. М. Затримання в порядку ст. 208 КПК України особи підозрюваної у вчиненні злочину без встановлення її анкетних даних. *Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування* : матеріали Всеукр. науково-практ. конф. (Дніпро, 7 черв. 2019 р.). Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2019. С. 203–206.
7. Бережанська В. В. Конституційне право особи не давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів та його забезпечення в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2019. 260 с. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/14726/1/dysert_berezhanska.pdf
8. Фулей Т. І. Свобода від самовикриття як засада кримінального провадження. *Слово національної школи суддів України*. 2013. № 2 (3). С. 107–115. URL: http://nsj.gov.ua/files/1445846397cln_2013_2_15.pdf
9. Бараннік Р. В. Право особи на свободу від самовикриття, викриття членів її сім'ї чи близьких родичів у кримінальному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2003. 20 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16821/1/Barannik_2003.pdf
10. Кодекс адміністративного судочинства України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15?find=1&text=%D0%B7%D0%B0%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D0%BD#w1_19
11. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2013. № 51. Ст. 716. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text>
12. Малофеев И. В. Возможность уголовного преследования лица, личность которого не удо-

стверена. *Уголовный процесс: Журнал по уголовному праву, процессу и криминалистике*. 2013. № 2. С. 42–47.

13. Про затвердження Тимчасового порядку оформлення і видачі паспорта громадянина України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06 червня 2019 року № 456. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0620-19#Text>

Надійшла до редакції 09.06.2021

References

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. St. 88. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n387/>. [in Ukr.].

2. Kryminalno-protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine] : zatv. Zakonom vid 28.12.1960 (1000-05). VVR. 1961. № 2. St. 15. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text>. [in Ukr.].

3. Pro notariat [On notary] : Zakon Ukrainy vid 02.09.1993 r. № 3426-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*. 1993. № 39. St. 383. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>. [in Ukr.].

4. Pro zatverdzhennia Poriadku vchynennia notarialnykh dii notariusamy Ukrainy [On approval of the Procedure for performing notarial acts by notaries of Ukraine] : nakaz Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 22.02.2012 r. № 296/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>. [in Ukr.].

5. Shynharyov, D. O. (2016) Osoblyvosti provedennia dopytu pidozriuvanoho, osoba yakoho ne vstanovlena [Peculiarities of interrogation of a suspect whose identity has not been established]. *Visnyk Natsionalnoyi akademiiy prokuratury Ukrayiny*. № 4 (46). S. 117–124. [in Ukr.].

6. Fedchenko, V. M. (2019) Zatrymannia v poriadku st. 208 KPK Ukrainy osoby pidozriuvanoi u vchynenni zlochynu bez vstanovlennia yii anketnykh danykh [Detention under Art. 208 of the Criminal Procedure Code of Ukraine of the person suspected of commission of a crime without establishment of his personal data]. *Aktualni problemy diialnosti orhaniv dosudovoho rozsliduvannia : materialy Vseukr. naukovoprakt. konf. (Dnipro, 7 cherv. 2019 r.)*. Dnipro : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav. S. 203–206. [in Ukr.].

7. Berezhanska, V. V. (2019) Konstytutsiine pravo osoby ne davaty pokazannia abo poiasnennia shchodo sebe, chleniv simi chy blyzkykh rodychiv ta yoho zabezpechennia v Ukraini [The constitutional right of a person not to testify or explain about himself, family members or close relatives and his provision in Ukraine] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.02. Kyiv. 260 s. URL : http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/14726/1/dysert_berezhanska.pdf. [in Ukr.].

8. Fuley, T. I. (2013) Svoboda vid samovykryttia yak zasada kryminalnogo provadzhennia [Freedom from self-disclosure as a basis for criminal proceedings]. *Slovo natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy*. № 2 (3). S. 107–115. URL : http://nsj.gov.ua/files/1445846397cln_2013_2_15.pdf. [in Ukr.].

9. Barannik, R. V. (2003) Pravo osoby na svobodu vid samovykryttia, vykryttia chleniv yii simi chy blyzkykh rodychiv u kryminalnomu protsesi Ukrainy [The right of a person to freedom from self-disclosure, exposing members of his family or close relatives in the criminal process of Ukraine] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09. Kyiv. 20 s. URL : https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16821/1/Barannik_2003.pdf. [in Ukr.].

10. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy [Code of Administrative Proceeding of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*. 2005. № 35-36, № 37. St. 446. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15?find=1&text=%D0%B7%D0%B0%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D0%BD#w1_19. [in Ukr.].

11. Pro Yedynyi derzhavnyi demohrafichnyi reiestr ta dokumenty, shcho pidverdzhuiut hromadianstvo Ukrainy, posvidchuiut osobu chy yii spetsialnyi status [On the Unified State Demographic Register and documents confirming the citizenship of Ukraine, identity or special status] : Zakon Ukrainy vid 05.07.2012 r. № 5067-VI. *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*. 2013. № 51. St. 716. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text>. [in Ukr.].

12. Malofeev, I. V. Vozmozhnost ugolovnoho presledovaniya lica, lichnost kotorogo ne udostoverena [Possibility of criminal prosecution of a person whose identity is not verified]. *Ugolovnyy process: Zhurnal po ugolovnomu pravu, processu i kriminalistike*. 2013. № 2. S. 42–47. [in Russ.].

13. Pro zatverdzhennia Tymchasovoho poriadku oformlennia i vydachi pasporta hromadianyna Ukrainy [On the Approval of the Temporary order of registration and issue of the passport of the citizen of Ukraine] : nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 06 chervnia 2019 roku № 456. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0620-19#Text> [in Ukr.].

ABSTRACT

Anatoliy Chernenko, Anatoliy Shiyani. Problems of establishing the identity of a detainee for committing a criminal offense. Based on the study, the authors concluded that:

– the right of a person not to testify against himself, family members or close relatives is granted to such a person solely for the purpose of protecting his or her legitimate interests and not for evading liability. Do not name their personal data to the pre-trial investigation bodies detainees for committing a criminal offense cannot be attributed to the legitimate interests of the detainee, such behavior of the detainee, according to the authors, is illegal and can rightly be attributed to aggravating circumstances under Art. 67 of the Criminal Code of Ukraine;

– the procedure for establishing the person detained for committing a criminal offense must be organized by the investigator conducting the criminal proceedings, involving the administrator of the Unified State Demographic Register and specialists of the State Migration Service of Ukraine;

– Criminal Procedure Code of Ukraine should provide additional grounds for detention of a person for committing a criminal offense if he refuses to give true information or provides false information about himself, and if the detainee refuses to name them after detention - additional bases for application of a precautionary measure of detention;

– The Criminal Procedure Code of Ukraine and the Law of Ukraine "On the Unified State Demographic Register and documents proving the citizenship of Ukraine, identity or special status" should provide for the procedure of forced registration of a detainee who refuses to provide valid information about him/her.

Keywords: *the right of a person not to testify against himself, family members or close relatives; the procedure for establishing the identity of a detainee for committing a criminal offense; forced registration of a detainee who refuses to provide valid information about himself.*

УДК 343.12

DOI 10.31733/2078-3566-2021-2-271-276

Назгул ШАРШЕНОВА®

кандидат юридических наук
(Академия МВД Кыргызской
Республики имени генерал-майора
милиции Э. А. Алиева)

ОБЕСПЕЧЕНИЕ БЕЗОПАСНОСТИ И ЗАЩИТЫ УЧАСТНИКОВ УГОЛОВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА В СООТВЕТСТВИИ С ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВОМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Назгул Шаршенова. Забезпечення безпеки і захисту учасників кримінального судочинства відповідно до законодавства Киргизької Республіки. Досліджено методи забезпечення захисту учасників кримінального судочинства, розглянуто види застосовуваних заходів, що забезпечують безпеку учасників кримінального процесу відповідно до національного законодавства Киргизької Республіки (далі – КР).

Основу національного законодавства КР щодо забезпечення захисту кримінального процесу становлять насамперед Конституція КР, Кримінально-процесуальний кодекс КР (Глава 9 КПК КР), Закон КР "Про захист прав свідків, потерпілих та інших учасників кримінального процесу". Актуальність теми полягає в тому, що дослідження національної законодавчої бази щодо забезпечення безпеки учасників кримінального процесу надає можливість виявити низку проблем, що виникають при виконанні закону щодо забезпечення безпеки і захисту учасників кримінального процесу.

Ключові слова: *учасники кримінального судочинства, державний захист, заходи щодо забезпечення захисту, кримінальний процес.*

Постановка проблеми. Согласно пунктам 1, 2, 3 части 2 статьи 82 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики показания подозреваемого, обвиняемого, потерпевшего, свидетеля, заключения и показания эксперта, а также показания специалиста являются источниками доказательств [10]. Но никто ни от чего не гарантирован и ничто не гарантировано в ходе следственного действия и рассмотрения уголовного дела в суде от посягательств со стороны осужденных, подозреваемых, их родственников или других соучастников, которые находятся на свободе, а именно: давление или угрозы на потерпевших,

© Шаршенова Н. З., 2021
sharshenova73@mail.ru